

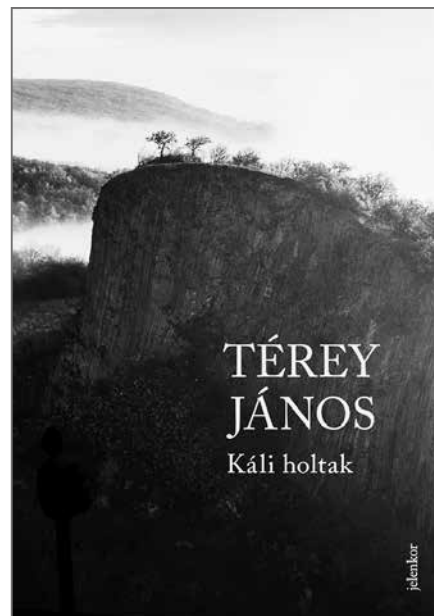
Kiss A. Kriszta

Középkori zombik és a mai magyar színésztársadalom

Térey János első „rendes regényének” olvasása közben a következő kérdés merült fel bennem: a szerző merész és nagyot kockáztat ezzel a témával (a zombisorozat forgatásával és a színházi világ bemutatásával) vagy éppen ellenkezőleg – biztosra akar menni? Tagadhatatlan ugyanis, hogy ha a kortárs magyar színházi életről, a színészek próbákon, előadásokon és forgatásokon szerzett tapasztalatairól akarunk megtudni bennfentes információkat, Térey az egyik első ember, akihez fordulhatunk: mint magánszemélyhez, és mint (többek között a 2018-as POSZT-ra válogató) színházi szakemberhez – de nem mint szépfíróhoz.

A kötet *Használati utasításának* első mondata („Bármilyen regénybeli hasonlóság a kortárs magyar kultúra alakjaihoz és eseményeihez csupán véletlen.”) a szöveg fikcionális voltára hívja fel a figyelmünket. Jogos azonban a kérdés, hogy miért szükséges ez, hiszen a 120 évvel korábban született – és bizonyos szempontok alapján nagyon is hasonló – *Új Zrínyiászban* sem határozta meg Mikszáth, hogyan olvassunk, sőt nyíltan vállalta, hogy egy szatírárt alkotott, amely a törökök által legyilkolt várvédők életre keltésének fantasztikus elemével operál (ahogyan a *Káli holtak* című sorozat a legyilkolt lakosság feltámasztásával). Lejeune megállapítása óta tudjuk, hogy az olvasók egy ilyen figyelmeztetés esetén paradox módon, a szerző szándéka ellenére hasonlóságokat keresnek fikció és referencialitás között – én mégis úgy gondolom, e regény esetében nem érdemes ilyen kérdéseken törni a fejünket. (Ennek ellenére vannak egészen direkt utalások is, mint például: „A kifogástalan úriembernek ismert színigazgató hatalmával visszaélve rendszeresen molesztálta tanítványait.”) Találgathatnánk, melyik fiatal magyar színésztársadalom mintázhatta a szerző Csáky Alex alakját – ahogyan ezt minden bizonnyal a legtöbb olvasó meg is teszi –, illetve azt is, hogy anyaszínháza melyik pesti intézményhez hasonlít leginkább, de nem juthatnánk el egy végleges válaszig, mivel a Füst Milán Színház és társulata sokkal inkább összegzése vagy „gyűjteményes ládája” mindannak, ami ebben a milióban kialakulhat.

A *Használati utasítás* második fele („Egészen más a helyzet a tájjal.”) azt az elváráshorizontot hozza létre – és teljesíti be –, hogy nemcsak a társadalom és a kultúra ábrázolása lesz kiemelt fontosságú, hanem a leírások is, amelyek így nem fognak alárendelődni az elbeszélésnek, hanem egyenrangú szövegrészek-

ként tűnnek fel. Hasonlóan ahhoz, ahogyan a regényben a *Káli holtak* készítői elképzelték: „A táj már-már külön karakter a sorozatban”. Ez a jellegzetesség Térey költő-voltából is következik, illetve hozzájárul ahhoz a kifejezett – és egy nyilatkozatában ki is mondott – szerzői szándékához, amelynek célja, hogy egy Balaton-regény születhessen.

A mű kettőssége nemcsak a fentiekben, hanem több szinten is tetten érhető. Az imént említett társadalomábrázolási szándék a Káli-medence lírai nyelven való bemutatásával keveredik, és mintha ezzel párhuzamosan a főhősben is meglenne ez a *természetes* diverzitás. Egyik pillanatban még teljes erővel veti bele magát a nagyvárosi éjszakai életbe, a következő oldalakon pedig már a balatoni vidék részletes és érzelmi telítettségű leírását olvashatjuk autodiegetikus narrációjában. Az Alexben élő ellentmondás mindaddig rejtve marad, amíg nem kezdi el ironikusan és gúnyosan jellemezni azt a budapesti értelmiségi réteget, amely hétvégénként ellepi a vidéket. A fiatal színész Káli-medencébe való menekülése és ottani életérzése azonban teljesen egybevág azokéval, akiket kigúnyol. Mégsem ez a dilemma okozza a regény fő konfliktusát.

A főhős karrierjének két teljesen ellentétes oldala van: az országos hírnevet adó populáris zombisorozat főszereplőjeként ismerjük meg, majd megtudjuk, hogy emellett egy művészsztúdióban alakít izgalmas karaktereket, ráadásul kifejezetten jól – eltekintve a *Haramiák*-beli bukásától. E kettő között lavírozva próbálja magát definiálni, de nehezebbre esik bármit mondani, amely nem a szerepein keresztül jellemezné őt („Ez az alakítás lett az eddigi pályám aranyfedezete. [...] Elemel a földtől, *bele tudok menekülni a civil létemből.*”), és amely nem a – hivatásos, illetve önjelölt – kritikusok véleményének tükrözése lenne. Mintha nem csak a színpadon, de a privát- és a közéletben sem tudná magát foglalkozás, és az őt instruáló rendezők nélkül elképzelni („De nem én vagyok az, aki az ilyen és az ehhez hasonló dögletes sematizmus ellen faltörő kossal harcol. *Színész vagyok, és kész.*”). Tehát nemcsak a zombigyilkos Botond és

a trianoni Hamlet karaktere ütközik össze benne, hanem az is változó, mikor kerekedik benne felül Alex, a színész és mikor Alex, az ember (utóbbira példa: „Na jó, te csak nyugodtan instruáljál engem, édes kincsem. Te meg a fél világ.”).

Ez az identitásválság – naplószerű regény volta miatt – a belső monológokban látszik meg leglátványosabban. Az egyik első dolog, amely azonnal feltűnik minden olvasónak, azok az angol szlengből ismert WTF, BTW és OMG rövidítések, melyeket a narrátor előszeretettel használ. Alapvetően nem is lenne ezzel probléma, hiszen a legfiatalabb generáció szókincsében valóban szerepelnek ezek a kifejezések, Csáky Alex a húszas évei végén azonban már nem tartozik ebbe a generációba, tehát rendkívül idegenül hat elbeszélésében egy-egy BTW. Épp egy ilyen nevezetes rövidítés alatt találjuk néhány sorral, hogy „ez az egész egy csacsiság”, amely stílusidegenségével nemcsak megzavarja az olvasásélményt, de egyenesen azt a kérdést veti fel, hogy most akkor egy trendi nyelvhasználat és életérzéssel „megáldott” srác elbeszélését olvashatjuk, vagy egy koravén fiatalember – időnként a kértnél több esszészzerű filozofálgatással megfűszerezett – monológját? Hiszen az sem hiteles egy percig sem, hogy a többnyire tömondatokban beszélő Alex teljesen váratlan és meglepő helyzetekben – mint például egy szilveszteri buli DJ-pultja mögött, zenét keverve – kimódolt és összetett véleményt alkot olyan dolgokról, amelyek teljesen távol állnak korábbi megnyilatkozásaitól. Az a gyanú merülhet fel tehát, hogy a szerző mindössze meg akarja csillogtatni széleskörű műveltségét, azonban ez a tudás főhősének intellektuális képességeit messze meghaladja, éppen ezért hihetlenné válik kétféle megszólalásmódja – főleg, hogy azok nem párhuzamosak Alex fent említett különböző identitásaival.

Lehet, hogy a főhős zavarodottsága és személyiségének instabilitása nem lenne ennyire feltűnő, ha a mellékalakok tisztességesen meg lennének rajzolva. A beskatulyázott női szereplők tűnnek ki legjobban: aki nem felel meg Alex elvárásainak, az nem is érdemli ki

a figyelmét. Sokat elárul, hogy kislánya anyjára amiatt a legbüszkébb, mert „kétszer volt *Cosmopolitan*-címlap.” Hasonlóan nem olvashatunk ki mély érzelmeket Binder Líviával való kapcsolatából sem, Luca pedig első megjelenése (amikor csellózása közben olyan, „mintha egy kamaszfiút hágna meg” – amely mellesleg az egyik legkínosabb „erotikus” jelenet az egész regényben) után sem lesz sokkal komolyabban vehető. Egyedül talán Imola, az ötvenhez közelítő díva karaktere a leginkább hiteles és ebből a szempontból kiemelkedő: vitathatatlan tehetségével, korához méltatlan viselkedésével és ballépéseivel egyaránt.

Nem gondolom, hogy Térey regénye „totális kudarc” lenne, ahogyan Kálmán C. György jellemezte ÉS-beli – véleményem szerint túlzóan

elmarasztaló – kritikájában. Alapvetően kifejezetten olvasmányos és élvezhető szövegnek tartom, amely egy érdekes alapszituációból indul ki: mit csinál egy tehetséges színművész, ha celebet akarnak belőle faragni? Mégis, a végeredmény nem egy olyan mű, amelyet iskolapéldaként emlegetnék ebben a témában, és nem is nevezném koherens egésznek. Ehelyett egy olyan szöveg, amely széthúzó és mozaikos, rengeteg felesleges epizóddal és monológgal. A színházrajongó olvasók mindenesetre megkapják Téreytől, amit vártak: végtelen sok helyzetrajzot a próbákról és arról a *drámai* világról, amelyben egy fiatal művész él(ni kényszerül).

Térey János: *Káli holtak, Jelenkor, 2018*

Szalay László Pál

Satírozások feloldása

Gondolatok Farkas Wellmann Éva Parancsolatok c. kötete kapcsán

Listát adott az Úr Izrael fiainak. Tízest listát. Mel Brooks a Világtörténelem c. alkotásában ezt kicsit másként vizionálta a mozivászonra. Ő akár 15 parancsolattal szintúgy kiegyezett volna, ha Mózes ügyetlenségében nem ejt el egy kőtáblát. A szűkítés nem csak a kőfejtőket megszégyenítő szakértés nyomán alakulhat ki, hanem mint Weöres Sándornál olvassuk: „Egyetlen parancs van, a többi csak tanács: igyekezz úgy érezni, gondolkozni, cselekedni, hogy mindenek javára legyél.” (Szembe fordított tükrök, 1945.) Nyilván biblikus megfontolások húzódnak a különféle egyszerűsítések, sűrítések mögött. Még Jézus is ki tud emelni néhányat. Amikor azt kérdezte tőle egy írástudó, hogy melyik a legfőbb az összes parancsolat közül? Jézus így válaszolt. A legfőbb ez: „Halljad Izrael: Az Úr, a mi Istenünk egy Úr. Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből”. A másik ez: „Szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincs más, ezeknél nagyobb parancsolat.” (Mk 12: 28-31)

Ne kövessen meg senki. A teljes Írás pártján vagyok. Nem vagyok híve a rövidítéseknek, kivonatoknak, zanzásításoknak, lényegkiemeléseknek, összefoglalóknak. Jobban félek én attól, hogy ha valamit jószándékúan elővezetek, színessel kicifrázok közben egy nagyon fontos dologról elfeledkezem, esetleg elterelem róla a figyelmet. Farkas Wellmann Éva bizonyára számolt azzal, amikor a Parancsolatok c. verseskötetét elkészítette, hogy a

